INTRODUCERE

Divina Commedia este una dintre cele mai citite opere din literatura umanității, iar lucrările care îşi propun să o analizeze, să-i descifreze semnificațiile, ar putea umple mai multe biblioteci. Complexitatea poemului a determinat un demers critic foarte prolix, care şi-a dorit să epuizeze orice semnificație. Paradoxal, astfel de încercări par să uite că poezia semnifică mai mult decât poate critica să descifreze, că poezia conține o doză de inefabil, iar receptarea sa stă sub semnul subiectivității.

Acest lucru este valabil cu atât mai mult atunci când poezia este receptată prin intermediul unor traduceri. Traducerea înseamnă deconstrucția mesajului, identificarea sensului şi reconstrucția sa cu materialul limbii în care se traduce. Aceste operațiuni, însă, stau sub semnul subiectivității persoanei care traduce, subiectivitate care-şi pune amprenta asupra produsului final.

De aceea, lucrarea de față nu este numai despre *Divina Comedie* a lui Dante – ea este şi despre *Divina Comedie* a traducătorilor. Cu alte cuvinte, ne-am propus să analizăm felul în care textul este reconstruit în limba română, prin comparație cu originalul, pentru a vedea cât din versiunea rezultată este a poetului florentin şi cât este dictat de subiectivitatea celor care îl traduc.

Alegerea temei este justificată, în primul rând, de lipsa unui studiu de acest fel în limba română. Având în vedere caracterul vast al unui astfel de demers, ne-am limitat analiza, pe de o parte, la ultima parte din *Divina Comedie*, *Paradisul*, şi, pe de altă parte, la conceptele şi ideile religioase care apar aici. Ne-am oprit asupra conceptelor religioase deoarece considerăm că acestea ridică mari probleme de interpretare şi, în consecință, de transpunere dintr-o limbă în alta, cu atât mai mult atunci când este vorba de traducerea unui text poetic. Întreaga operă a lui Dante este impregnată şi influențată de religie, lucru firesc dacă ținem cont de contextul istoric în care a trăit. Cu atât mai mult, având în vedere specificul tematic al *Paradisului*, elementele de limbaj religios, în afară de faptul că apar cu o frecvență mai mare decât în celelalte două părți, fac trimitere la aspecte mai puțin concrete, palpabile, mai dificil de definit şi reprezentat: Dumnezeu, Treime, mântuire, providență, virtuți cardinale şi teologale.

Abordarea noastră a ținut cont de specificul traducerii textului poetic. Pe lângă aceasta, ni s-a părut deosebit de interesant faptul că tema aleasă, comparația între original şi traducerile sale în limba română, presupune abordarea traducerii ca pe un act interconfesional, de transpunere a unor concepte specifice mediului catolic într-o cultură şi, implicit, o limbă cu o bogată tradiție ortodoxă.

Există astăzi destul de multe traduceri în limba română ale *Divinei Comedii*, atât parțiale, cât şi integrale, însă nu există studii aprofundate cu privire la acestea;

BDD-B745-02 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:17 UTC)

mai mult decât atât, nu există studii care să urmărească relația dintre textul original şi traduceri. Ne-am propus, aşadar, să suplinim această lipsă urmărind în ce măsură traducătorii români respectă litera şi spiritul textului lui Dante, adică în ce măsură versiunile româneşti ale *Paradisului* îi aparțin lui Dante şi ce anume aparține traducătorilor. Cu alte cuvinte, ne-am propus să vedem în ce măsură cititorul român îl receptează pe Dante atunci când are în față una dintre versiunile româneşti ale *Divinei Comedii*, urmărind acest lucru la nivelul elementelor de discurs religios.

Lucrarea are în vedere identificarea şi clasificarea conceptelor religioase din *Paradisul* urmărite în comparație cu echivalentele româneşti propuse de traducători şi, în măsura în care lucrul acesta este posibil, în relație cu sursa acestora la Dante: *Vulgata*, scrierile patristice, teologia scolastică.

Demersul nostru a avut în vedere următoarele etape de cercetare: localizarea, gruparea pe categorii şi explicarea conceptelor religioase din original; urmărirea atentă a modului în care aceste concepte au fost receptate şi interpretate de comentatorii operei lui Dante, prin raportare la sursele sale de inspirație, acolo unde acest lucru a fost posibil; analiza modului în care aceste concepte sunt redate în traducerile româneşti, ținând cont de faptul că transferul conceptelor are loc, după un interval cronologic de cel puțin şase veacuri, într-o altă limbă şi într-o altă cultură. Ne-am raportat, în primul rând, la versiunile realizate de George Coşbuc (traducere finalizată în 1912 şi publicată postum în 1925 – *Infernul*, 1927 – *Purgatoriul*, 1931 – *Paradisul*, sub îngrijirea lui Ramiro Ortiz) şi de Eta Boeriu (1951-1965), ambele cu note de Alexandru Balaci, făcând trimitere, în măsura în care acest lucru ni s-a părut util, şi la versiunea lui Giuseppe Cifarelli (italian stabilit în România, cunoscut pentru traducerile din literatura italiană pe care le publică în presa vremii; moare în 1958, dar versiunea sa a *Divinei Comedii* este publicată abia în 1993, sub îngrijirea lui Titus Pîrvulescu).

Aşadar, cercetarea noastră a avut în centru analiza traductologică şi comparativă, apelând la un aparat metodologic care ține de istoria literară, hermeneutică, analiza discursului, lexicologie şi istoria limbii.

În structura lucrării de față, un prim capitol – *Aspecte lingvistice, estetice şi culturale ale traducerii textului poetic* – a fost dedicat teoriilor asupra traducerii. Din acest vast domeniu care este traductologia, ne-au interesat cu precădere studiile care privesc relația dintre persoana traducătorului şi text (textul-sursă şi textul-țintă) şi măsura în care personalitatea şi fundamentele culturale ale traducătorului influențează deconstruirea şi reconstrucția mesajului în textul tradus. De asemenea, am urmărit dificultățile inerente traducerii unui text poetic, făcând şi un mic experiment, cu caracter anticipativ, care a arătat că, în cazul acestui tip de text, subiectivitatea traducătorului joacă un rol cu atât mai important.

Capitolul al doilea – Divina Comedie*: text, context, receptare* – are drept scop conturarea contextului în care a fost scrisă *Divina Comedie*, precum şi a stadiului cercetării din spațiul românesc asupra operei lui Dante.

BDD-B745-02 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:17 UTC)

Capitolele III-VI constituie materia principală a lucrării noastre. Studiind elementele de discurs religios din *Paradisul*, am constatat că acestea pot fi distribuite astfel: *Nume divine* (capitolul al III-lea), incluzând aici referiri generice la Dumnezeu, la Treime sau la ipostazele individuale ale Treimii (Dumnezeu Tatăl, Fiul, Duhul Sfânt - fiecare dintre acestea fiind discutat într-un capitol separat); o a doua categorie, pe care, sub influența lui Dionisiu pseudo-Areopagitul, am numit-o *Ierarhia cerească*, care include referirile la Fecioara Maria, la sfinți şi la celelalte personaje care populează Paradisul („Biserica triumfătoare"), analizate în capitolul al IV-lea; *Idei şi elemente de discurs religios* împrumutate de Dante din tradiția creştină sau din filosofia scolastică (capitolul al V-lea); în sfârşit, termenii legați de credincioşii de pe pământ (*Biserica militantă*) şi de relația dintre aceştia şi divinitate (capitolul al VI-lea). Ordinea includerii capitolelor în ansamblul lucrării a fost dictată de demersul descendent al analizei (de la divinitate la comunitatea oamenilor). În cadrul fiecărui subcapitol, conceptele făcând parte din aceeaşi sferă au fost discutate în ordinea: desemnare directă – antonomază - metaforă/perifrază.

Având în vedere structura inevitabil fragmentară a discursului nostru, ultimul capitol – *Articularea discursului religios în transpunere poetică. Analiză comparativă a traducerilor ultimului cânt din* Divina Comedie – are scopul de a oferi o imagine a ceea ce constituie, de fapt, o analiză de tipul celei desfăşurate aici: verificarea unei intuiții, şi anume aceea că receptarea lui Dante prin intermediul unei traduceri depinde foarte mult de traducător care, prin alegerile sale, dictate de fundamentul său cultural, religios şi, nu în ultimul rând, chiar de trăsăturile personalității sale, orientează într-o direcție sau alta semnificația mesajului pe care îl reconstruieşte în limba țintă.

Dat fiind faptul că obiectul studiului de față este constituit de o capodoperă absolută a literaturii universale, un text care ridică numeroase dificultăți în original, cu atât mai mult atunci când este vorba despre traducerea sa, lucrarea noastră reprezintă un prim pas într-un discurs analitic care merită completat pentru a suplini această lacună din discursul dantologic produs până în prezent în cadrul culturii române, şi anume cercetarea raportului dintre original şi traduceri.

Integrând abordările critice deja existente, dar focalizate mai ales asupra unor pasaje, cânturi, episoade din *Divina Comedie*, demersul nostru îşi propune să urmărească o pistă de cercetare utilă, care poate fi extinsă ulterior asupra întregului text.

BDD-B745-02 © 2016 Editura Sapientia
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:02:17 UTC)